

Inleiding

De geschiedenis van Indonesië - deze aflevering van Leidschrift maakt dat nog eens duidelijk - staat in de belangstelling. Daar is ook reden voor! Naar de omvang van zijn bevolking en van zijn grondgebied gemeten, neemt Indonesië in de wereld van vandaag een prominente plaats in. Het is na China en India het grootste land van Azië. Op de kaart van Europa geprojecteerd, strekt de Indonesische archipel - met een landoppervlakte die zestig keer zo groot is als die van Nederland - zich uit van Ierland tot diep in de Kaukasus. Op de wereldranglijst neemt het voor wat de omvang van zijn bevolking betreft - nu al meer dan 150 miljoen - de vijfde plaats in, ver voor landen als Japan, Brazilië, Pakistan of Nigeria. Indonesië is verder rijk aan grondstoffen, bovendien een belangrijk olie-exporterend land - al is het gewicht van deze factor in een tijd van dalende olie-prijzen misschien wat gedevalueerd - en tenslotte het grootste islamitische land ter wereld (maar nochtans ook een van de meest gematigde) met een bevolking waarvan meer dan 90% de leer van de Profeet omhelst. Zo'n land moet wel op alle mogelijke wetenschapsterreinen de belangstelling stimuleren. Bij de nauwe historische betrekkingen die gedurende meer dan driehonderdvijftig jaar tussen Nederland en de Indonesische archipel hebben bestaan ligt het voor de hand dat die belangstelling, in ons land althans, zich vooral concentreert op de periode van het Nederlandse koloniale bewind, dat pas in 1963 met de overdracht van Westelijk Nieuw-Guinea aan de Republiek Indonesië definitief werd afgesloten.

Maar ook in het huidige Indonesië is er nog veel dat aan de vroegere koloniale periode herinnert. Dan denk ik niet zozeer aan de kennis van het Nederlands die thans snel wegsterft. Het zal U moeite kosten in het hedendaagse Indonesië bij de generatie onder de veertig iemand te vinden die het Nederlands machtig is. Het is de economische infrastructuur van Indonesië, zijn wetgeving en rechtstelsel, zijn staatsopbouw en administratieve ordening, zijn steden - Jakarta uitgezonderd - waarin de Nederlandse invloeden nog duidelijk zichtbaar zijn.

Ook dat stimuleert tot een nadere bestudering van dat koloniale verleden. In die belangstelling voor de geschiedenis van Indonesië staan de Neder-

landse historici overigens niet alleen. Vooral aan de Australische universiteiten zijn uitstekend gekwalificeerde historici werkzaam die zich intensief met Indonesië - de meest nabije Aziatische buur - bezig houden; dat geldt ook voor sommige universitaire centra in de Verenigde Staten van Amerika, Japan, China, Frankrijk en Groot-Brittannië. Al die buitenlandse vakbroeders en -zusters zijn voor hun bronnenmateriaal in belangrijke - zo niet overwegende - mate aangewezen op het in Nederland aanwezige archiefmateriaal. Die koloniale archieven hebben een enorme omvang - hetgeen bij een volk van kooplieden en ambtenaren dat altijd met een zekere schrijfmanie behept is geweest misschien wel te verwachten viel - en zij zijn voor een groot deel nog nauwelijks systematisch onderzocht.

Welke Nederlandse historicus zou zich niet aangespoord voelen om die papieren oceaan te exploreren als hij ziet - bijvoorbeeld in de studiezaal van het Algemeen Rijksarchief - hoeveel moeite buitenlandse historici zich getroosten om die in zijn moedertaal geschreven documenten te doorgronden? Hier ligt een uitnodiging tot internationale samenwerking waarbij wij - bevoorrecht ook door de gemakkelijke bereikbaarheid van de koloniale archieven en van uitstekende bibliotheken, zoals die van het Koninklijk Instituut voor Taal- Land- en Volkenkunde te Leiden - voorop behoren te gaan. Wij zullen ons natuurlijk bewust moeten zijn van de beperkingen die aan dat bronnenmateriaal, ondanks zijn enorme omvang, kleven. De geschiedenis van het Nederlandse koloniale bewind mag niet met de geschiedenis van Indonesië worden vereenzelvigd. Al die factorijverslagen en ambtelijke rapporten werden vanuit een bepaalde, vaak beperkte, invalshoek geschreven. De Indonesische bevolking bleef maar al te vaak een schim op de achtergrond; de ingewikkelde inheemse samenleving, waarmee de Nederlandse kooplui en bestuursambtenaren in aanraking kwamen, een onbekende of slecht gekende. Toch valt er door de combinatie van allerlei verspreide gegevens en door tussen de regels door te lezen veel over die inheemse samenleving te weten te komen. Wij moeten ook wel want niet-Westerse bronnen - bijvoorbeeld handschriften in de Indonesische talen - laten ons, hoewel hun belang niet onderschat mag worden, maar al te vaak in de steek.

De Nederlandse geschiedschrijving over Indonesië heeft lang te kampen gehad met een dekolonisiëtrauma. Nederlandse historici die zich geroepen voelden over dat land te schrijven - en daartoe op grond van hun opleiding, kennis van de Indonesische talen en langdurige ervaring in Indonesië zelf ook de beste papieren schenen te hebben - konden soms maar moeilijk afstand nemen van de recente geschiedenis van Indonesië die in hun persoonlijk

leven door het afbreken van carrière-perspectieven en dergelijke vaak zo dramatisch had ingegrepen. Zij bleven emotioneel verbonden met het oude Nederlands-Indië, "het land dat verdween". Een echo van die gevoelens deed zich horen bij de verschijning in 1984 van het eerste Indische deel (deel 11^a) van L. de Jong's grote werk *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Daarin werd op kritische, maar naar mijn mening op wetenschappelijk volstrekt verantwoorde, wijze geschreven over het Nederlandse bestuur in het vooroorlogse Nederlands-Indië en de nogal kortzichtige Nederlandse houding tegenover het Indonesische nationalisme. Voor twee van de door De Jong aangetrokken externe adviseurs - die beiden op een eervolle Indische loopbaan konden terugzien - was dit aanleiding zich openlijk van De Jong's werk te distancieren. Zij meenden dat te zeer "de negatieve kanten van de Nederlandse aanwezigheid in de Indische archipel" waren belicht, waardoor een onvolledig en eenzijdig beeld zou zijn ontstaan¹. Een van hen heeft zich later niet ontsien - men leze er de laatste afleveringen van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* maar op na - om de Jong ervan te betichten dat hij "nog gevangen zat in de opvatting van de oude SDAP" en in de principiële verwerping van het kolonialisme door die partij - een gevaarlijke uitspraak van een oud-Indischgast - deze beschuldiging van vooringenomenheid. Dat deze kritiek misplaatst was, blijkt ook uit het vervolg - deel 11^b - waarin De Jong zijn engagement met het lot van de Nederlandse militairen en burgers in de Japanse interneringskampen duidelijk toont.

Het is dan ook een voortreffelijk initiatief van de redactie van *Leidschrift* geweest om Dr. de Jong op 16 oktober 1986 voor een spreekbeurt annex discussie over zijn Indische werk naar Leiden uit te nodigen, drie dagen na de geplande verschijningsdatum van het derde en afsluitende deel over de geschiedenis van Indonesië tijdens de bezettingsjaren. Aan gezien De Jong nog maar zelden de tijd vindt aan dergelijke openbare discussie-bijeenkomsten mee te werken, lijkt het goed die datum nu al in uw agenda vast te leggen.

Dat een jonge generatie historici van dat dekolonisiëtrauma weinig last heeft, wordt al dadelijk bewezen door de bijdrage van drs. Loes Peepkorn-Van Donselaar over Boven-Digoel, het Nederlandse interneringsoord voor Indonesische nationalisten dat in 1926 werd gesticht en pas in 1943 opgeheven. Vorig jaar beklagde de bekende polemist Rudy Kousbroek er zich in het NRC nog over dat de geschiedenis van dit interneringskamp nu eens nodig moest worden opgetekend, waar ze al te lang verdonkeremaand

leek. Hij wordt dus nu op zijn wenken bediend! Het zou wenselijk zijn als deze bijdrage nog eens tot een groter geheel wordt uitgewerkt, want over Boven-Digoel is het laatste woord nog niet gezegd.

De bijdrage van Thomas Lindblad c.s. over de buitenlandse handel en economische ontwikkeling in Nederlands-Indië is een passend vervolg op een lange reeks studies van hoog niveau over de economische geschiedenis van Indonesië die in Nederland verschenen zijn; ik noem in dit verband de namen van Baudet, Boeke en Gonggrijp. Nadien is dit specialisme - in Leiden althans - wat verwaarloosd totdat daarin enkele jaren geleden door het werk van Lindblad verandering kwam. Een ander bewijs van dit laatste is de bijdrage van A.J.W. Biemans en R.C.M. Kleingeld over de rubber- en tabakscultuur op Sumatra na 1945.

Het politiek-diplomatieke aspect komt uitvoerig aan de orde in de gedegen studie van drs. Gert Jan van Holk over de houding van de Verenigde Staten in de Indonesische kwestie in de jaren 1945-1949, vergeleken met de Amerikaanse politiek in Vietnam. Zijn onderzoek vormt een nuttige aanvulling op het recente boek van Robert J. Mc Mahon, *Colonialism and cold war. The United States and the struggle for Indonesian independence (1981)*.

De Indonesische onafhankelijkheidsstrijd, die nog onlangs onderwerp was van een speciaal themanummer van *Spiegel Historiae* (maart 1986), staat eveneens centraal in de bijdrage van Dr. H.A.J. Klooster over Indonesische publikaties over de revolutiejaren 1945-1949. Zoals de titel al meldt, geldt het hier een eerste verkenning. Het is te hopen dat hij zich spoedig zal kunnen zetten tot het schrijven van een bredere studie over dit onderwerp. Inzicht in de Indonesische perceptie van de nationale revolutie kan immers ons begrip van de moderne Indonesische samenleving vergroten.

Tenslotte wijdt J.A. de Moor in een bespreking van de herinneringen van de Indonesische generaal Simatupang aan die vrijheidsstrijd enkele behartenswaardige opmerkingen aan de stand van het historisch onderzoek in Nederland met betrekking tot die vier cruciale jaren. Ook al hoeft men het niet in alle opzichten met hem eens te zijn, het is duidelijk dat hier voor menig historicus nog een mooi werkterrein braak ligt. Dit lijkt mij een bemoedigende gedachte.

C. FASSEUR.

1. De derde aangetrokken externe adviseur, wiens naam onderaan dit stuk staat vermeld, zag daartoe geen aanleiding. Zie ook Tijdschrift voor Geschiedenis 1985, blz. 215-221; idem 1986, blz. 50-53.